

Din vilja till ekonomiska uppoffringar kan avgöra kriget

Dagens Nyheter den 8 augusti 2022

De ekonomiska följderna av kriget slår mycket hårdare mot Ryssland än mot EU. Och diskussionen om sanktionernas effekter har fokuserat alldeles för mycket på den ryska gasen.

När Ryssland i februari inledde sin invasion befarade många en snabb ukrainsk kollaps. Så blev det inte. I stället har den ryska "särskilda militäroperationen" förvandlats till ett utnöttningskrig. I ett sådant spelar de ekonomiska konsekvenserna stor roll när det gäller både att mobilisera resurser och att vidmakthålla folkligt stöd för krigsansträngningarna.

Kriget drabbar Ukraina svårt, inte bara mänskligt, utan också ekonomiskt. IMF:s och Världsbankens prognoser från i våras visar bnp-fall på 35 respektive 45 procent i år. Bedömningarna är ytterst osäkra eftersom de ekonomiska utfallen beror på det fortsatta krigsförloppet. Därtill kommer svårigheterna att ens i efterhand göra uppskattningar eftersom kriget omöjliggör normal statistikinhämtning. En ny studie som använder Googlesökningar och interaktioner på Twitter som indikatorer tyder på mindre bnp-fall än enligt prognoserna.

Enligt Världsbanken kan Ukrainas export 2022 falla med 80 procent och importen med 70 procent. Ett budgetunderskott på mellan 15 och 20 procent av bnp är troligt. Därför behöver Ukraina inte bara militärt, utan också omfattande ekonomiskt, stöd.

De ekonomiska kostnaderna är mycket mindre för Ryssland. Bnp förväntas under 2022 minska med i storleksordningen 6–11 procent. Världsbanken räknade i sin prognos med ett exportfall på 31 procent och ett importfall på 35 procent. Ett budgetunderskott på några procent av bnp tros uppkomma.

Obalansen i kostnader mellan Ukraina och Ryssland förstärks av de "spelregler" för kriget som etablerats. De tycks innebära att Ryssland i stor skala kan förstöra ukrainsk infrastruktur, medan motsvarande insatser mot rysk sådan inte är tillåtna: av rädsla för att eskalera konflikten levererar Nato-länderna inte vapen med räckvidd att slå mot ryskt territorium.

De ekonomiska konsekvenserna för Ryssland beror främst på västs sanktioner. Att rubeln nu är starkare än före kriget kan inte tolkas som att dessa skulle förfela sitt syfte. Sanktionerna och drakoniska ryska kapitalkontroller innebär att det inte finns någon normalt fungerande marknad för rubeln. I det läget har rubelkursen drivits upp av ryska handelsöverskott, alltså högre exportintäkter än importutgifter.

Rysslands exportinkomster – som främst kommer från råvaror som olja, gas och kol – stiger sannolikt i år till följd av högre priser. Det är olyckligt eftersom mer än hälften av statsinkomsterna normalt härrör från råvarusektorn. Därigenom underlättas finansieringen av kriget. Ryska staten kan ta

resurser i anspråk för krigsansträngningarna utan att behöva höja skatter eller sänka andra offentliga utgifter.

Men alltför mycket av diskussionen om sanktionseffekterna har ägnats åt Rysslands exportintäkter. De reala resurser som kan användas såväl till kriget som till konsumtion och investeringar är ju den inhemska produktion som inte exporteras plus importen. Den kraftiga nedgången av importen från väst innebär en direkt minskning av tillgängliga resurser som är svår att kompensera genom ökad import från andra håll.

Det uppkommer också en indirekt effekt därför att inhemsk produktion – också i olje- och gassektorn – är beroende av teknik som importeras från väst. Och det ryska näringslivets förmåga till importsubstitution, alltså att ersätta utebliven högteknologisk import med egen produktion, är sannolikt begränsad.

Sanktionerna mot export till Ryssland och utländska företags uttåg från landet kan väntas slå hårt mot såväl levnadsstandard som krigsresurser där. Det Ryssland kan svara med är att ytterligare minska gasexporten till Europa. Den utgör en betydligt mindre del av de ryska statsinkomsterna än oljeexporten samtidigt som många EU-länder är starkt beroende av den.

En gradvis minskning av gasleveranserna i takt med att alternativ energiförsörjning ökar ligger i EU:s intresse. Men ett omedelbart stopp ger stagflationsproblem. Enligt beräkningar av IMF skulle bnp för EU som helhet bli 1–3 procent lägre än annars: ungefär så i Tyskland; betydligt mer i till exempel Italien, Slovakien och Ungern; avsevärt mindre i bland annat Danmark och Sverige.

Västs utmaning blir att hålla fast vid sanktionerna trots kostnaderna för oss. En fördel är att de ekonomiska skadorna blir betydligt mindre för EU än för Ryssland. En nackdel är att en auktoritär regim har lättare att – till en viss punkt – hålla tillbaka missnöje. Dessutom finns det mot bakgrund av tidigare stora ekonomiska svängningar kanske en större fördragsamhet med realinkomstsänkningar i Ryssland än i väst.

Höjda bränsle- och andra energipriser i västländerna riskerar att leda till ifrågasättanden av stödet till Ukraina från populistiska krafter som vill förminska frågan till att främst handla om våra egna plånböcker. Det krävs förstås generösa stöd till låginkomstgrupper som annars kan drabbas hårt. Men det behövs framför allt ett starkt politiskt ledarskap som med övertygande retorik argumenterar för att försvar av såväl humanitära och demokratiska värden som den fria världens säkerhet motiverar uppoffringar under lång tid. Här har politiken mycket kvar att göra.

Lars Calmfors